1 LİRA

1977 EKİM 10

GÖZLEM

gerçeklere

Her yıl eylül ayında, okullar açılırken
Kenar mahallelerin kadınları
Kırtasiyecilerde sıra olurlar
Ve defter kitap alırlar çocuklarına.
Umutsuzca bulup çıkarırlar son kuruşlarını
Eskimiş cüzdanlarından ve sızlanırlar
Bilim ne kadar pahalı diye. Bilmezler oysa
Ne kadar kötüdür
Çocuklarına layık görülen bilim.

Bertolt Brecht

okullar açıldı

OKURLARLA

Sevgili okurlar,
Bugün sizlere son zamların yayın dünyasının sorunlarına getirdiği yeni boyutlardan sözetmek istiyoruz.
Bilindiği gibi kitabın hammaddesi olan kâğıda yüzde 100'ü aşan bir zam yapıldı. Bunun yanı sıra, yayınevlerinin Anadolu'da kitabevi bulunmayan küçük yerlerdeki okura kitap ulaştırma yolu olan posta ücretleri ise yüzde 200'ü aşan bir zam gördü. Bunlara bağlı olarak bir kitabı oluşturmada gereği duyulan tüm hizmetlere —dizgi, baskı, cilt ve yayınla ilgili tüm malzemelere— anormal zamlar yapıldı. Günümüzdeki ekonomik açmazın yayıncılığa yansıyan zamları işin yalnızca bir yönünü oluşturuyor. Asıl önemli olan dar gelirlilerin üzerine bir kâbus gibi çöken hayat pahalılığıdır. Bunun sonuçlarını ve bizlere yansıyan yanlarını hepimiz biliyor ve tüm şiddetini yaşamımızda duyuyoruz. Ama burada sözünü etmek istediğimiz bu zamların kültür hayatımıza yansıyan yanları ve bunların yol açtığı yeni sorunlar olduğundan konuyu yalnızca bu açıdan ele alacağız.
Yayınevlerinin genel olarak kapitalist üretim ilişkilerinin belirlediği koşullar altında çalışan kuruluşlar olduğunu daha önceki yazılarımızda da belirtmiştik. Devrimci yayınlar da bazen burjuvazinin, kitlelerin beyinlerini uyuşturmak üzere hazırladığı kitapların basıldıkları yerlerde, onlarla birlikte aynı makinelerde basılır. Ve hatta bazen bu kitaplarla yan yana paketlenir ve kitapçı dükkânlarındaki yerini —eğer alabiliyorsa— alır.
Hakim sınıf ideolojisini yaymaya yönelik yayınevlerinin ezici ekonomik üstünlüğüne rağmen üç aşağı beş yukarı aynı nesnel koşullarda oluşan devrimci yayınların kaderi de bu noktadan itibaren değişir. Artık devrimci kitabı veya dergiyi belirleyen içeriğidir ve onu satın alanların büyük bir kesimi dar gelirli halk kitleleri olduğundan yüksek fiyatına rağmen satın alınması çok şeyler ifade eder. Çünkü burada kitap yalnızca bir kültür ürünü yada vakit öldürmeye yarayacak bir araç değil, bir silahtır da.
İşte bu noktayı çok iyi bilen ve artan talebe paralel olarak devrimci yayınların büyük bir hızla çoğaldığını ve kitlelerle bütünleştiğini gören burjuvazi, kendisi için büyük bir tehlike oluşturan bu gelişmeyi durdurmak için en büyük engeli ortaya çıkardı: Zam. Kitabın en önemli hammaddesi olan kâğıda yapılan zam devrimci yayıncıların belini bükecek kadar korkunç bir zamdı. Kâğıdın yanı sıra öteki aşamalara gelen zamların yarattığı şaşkınlık devam ederken posta ücretlerine yapılan zam yayıncılık alanına indirilen en öldürücü darbe oldu.
Yayıncılık alanında büyük sarsıntılara yolaçacağı bilinmesine rağmen yayıncılığı koruyucu önlemlerin alınmamış olması bu zamlardan sağlıklı gelişmeyi durdurucu bir engel olarak yararlanılmasının özellikle düşünüldüğünü gösteriyor. Daha açık bir şekilde söylenecek olursa kitlelerdeki bilinçlenmeye katkıda bulunan kitap, dergi vs. gibi devrimci yayınların kitlelere ulaşmasını engellemek için ülke çapında yasal önlemler alınsaydı yine de bu kadar etkili olmazdı. Olumsuz sonuçları gün geçtikçe ortaya çıkan bu durumu şimdi daha somut bir şekilde açıklamaya çalışalım.
Bunun için Gözlem Çocuk-Aşama dizisinden çıkan bir kitabın yeni fiyatlarla basılması halindeki maliyetini gözden geçireceğiz. Bu dizinin kitapları çocukların beğenisini sağlamak ve onlara en iyi örneklerle seslenmek amacıyla I. hamur kâğıda renkli baskı yapabilen ofset baskı tekniğiyle basılmaktadır. Yayın dünyasında yeni çıkan bir kitabın ilk baskı sayısı genel olarak 5-10 bin arasında değişmektedir. Biz de bu örneğimizde 5 bin tirajlı dört formalık yani 64 sayfalık normal boy bir kitabı ele alacağız. Kitabın hazırlanması sırasındaki harcamalar şöyledir:

I. hamur 90 gr. kâğıt 22 top	X 510.— TL.	=	13.200.—
Kapak kâğıdı, krome lüks 520 tabaka	X 8.— TL.	=	4.160.—
Dizgi ve prova		=	1.200.—
İç sayfalar filmi		=	2.400.—
Kapak filmi (4 renk)		=	1.000.—
Montaj		=	400.—
Telif ücreti olarak yazara ödenen		=	3.000.—
Resimleme ücreti olarak ressama ödenen		=	3.000.—
Baskı (iç formalar)		=	2.000.—
Baskı (kapak)		=	2.500.—
Cilt		=	2.000.—
Kâğıtların, basılan formaların ve ciltlenen kitapların çeşitli hammaliye ücretleri (yaklaşık olarak)		=	500.—
Toplam			35.360.—

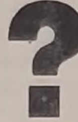
Elde ettiğimiz bu rakamı basılan miktar olan 5 bine böldüğümüzde maliyeti ortaya çıkar ki bu rakam her kitap için 7 TL. demektir. Görüldüğü gibi tek bir kitabın maliyeti 7.— TL'dır. Şimdiye dek 10.— TL'ye satılan ama bundan böyle üzerine enaz 15.— TL satış fiyatı koymak zorunda olduğumuz bu kitap yayın piyasasının kurallarına göre ana dağıtıcılara yüzde 40 indirimle 9.— TL'ye verilir. Yani 9.— TL'ye dağıtıcıya verilen kitabın okuyucuya ulaştığı 15.— TL'lık satış fiyatı arasındaki 6.— TL'lik farkın 2.25 TL'si dağıtımcıya 3.75 TL'si kitabı satan dükkân kitapçıya kalır. Yayınevi her bir kitaptan tane başına 2.– TL. kazanır ki bu kitaptan edinilecek toplam kâr 5 bin kitabın hemen satıldığı düşünülecek olursa 10 bin TL'dir. Kaldı ki bu harcama içinde yayınevi kira vs. gibi genel giderler yoktur. Bu arada en ufak bir gazete ilanının 2-3 bin TL. civarında olduğu ve yeni çıkan bir kitabın hepsinin hemen satılmadığı düşünülecek olursa yayıncılığın ne güç koşullarda olduğu anlaşılır. Bu kadar düşük kâr marjına rağmen rağmen kitap fiyatları hayli yüksek olmaktadır.
Şimdi görüldüğü gibi maliyet fiyatları iki misli yükselen bu kitapların gelirleri aynı oranda artmayan okurlar tarafından nasıl alınacağı ve aktarılmak istenen mesajın kitlelere hangi yolla iletileceğidir sorun. Yapılabilecek tek iş kitap fiyatlarını artışa paralel olarak yükseltmektir ki bunun çözüm olmadığını biliyoruz. Ama yaşamak ve kazanılan parayla yeni kitaplar üretebilmek yolunu seçen yayıncılar için bu yol en doğal yollardan biridir.
Bunun dışında kitabın okura ulaşması için ne yollar önerilebilir? Bunlardan ilki yayınevimizin uyguladığı, dağıtımcı, kitapçı gibi unsurları aradan kaldırarak ve posta masrafını da yüklenerek doğrudan doğruya okuyucuya indirimli kitap satma yolu olan kitap kulüplerini sürdürerek okuyucuya indirimli fiyatla kitap ulaştırmak yoludur. Ancak PTT ücretlerine özellikle ödemeli paket gönderme hizmetlerine yapılan zamdan sonra kitaba yüzde 25-30 arasında bir indirim uyguladıktan sonra bunu göndermek için gereken posta masrafını da yüklenmek bugün için imkânsız bir yol olmaktadır. Biz Gözlem yayınları olarak şimdilik elimizde basılmış durumda olan kitapların çoğunun fiyatlarını yükseltme yoluna gitmiyoruz. Ama bundan böyle kitap kulübünden indirimli ödemeli kitap isteyen okuyucularımıza indirimli kitap gönderirken posta masrafını da eklemek zorunda kalacağız.
Son zamların yol açtığı fiyat yükselmelerini elden geldiğince kitaba aksettirmeyerek okura ucuz kitap verme isteğinin şu an için maddi koşulları ortadan kalktığından kitabın «okunması»nı sağlamak için başka yollar düşünmek gerekiyor. Bu yolda akla ilk gelenlerden biri yerel kitaplıklar oluşturarak bir kitaptan pek çok kişinin yararlanmasını sağlamak oluyor.
Bunun için ise var olan kitaplıkların işler hale getirilmesi, denetlenmesi, kitaplıkta bulunmayan kitapların kitaplığa sağlanması gibi yolları zorlamak, kitaplık bulunmayan yerlerde okuma odaları türünden birimler oluşturmak gerekiyor. Bir de aslında pek iyi islediği söylenemeyecek, hatta bazen sadece bir dolap içindeki bir kaç kitaptan öte bir anlamı olamayan sınıf kitaplıklarının, okul kitaplıklarının işler hale getirilmesi ve giderek kapasitelerinin arttırılması yolunun daha bir ciddi şekilde ele alınması gerekiyor.

«... Eğer ABD'nin bazı eyaletlerinde yüksek öğrenim müesseseleri de parasız ise bu sadece, bu eyaletlerin genel bütçelerine, yukarı sınıfların okul masraflarını da kattıklarını gösterir.»
Karl Marx 1875, Gotha Programı Eleştirisi

«MECBURÎ EĞİTİM» GERÇEKTEN PARASIZ MIDIR

Anayasamızın 50. maddesinin 2. fıkrası «Ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.» der. Ülkemizde de olduğu gibi, bugün artık dünyanın hemen hemen her yerinde parasız ilköğretim yasalaşmış durumdadır. Ancak sınıflı toplumlarda, parasız ilköğretimin yasalaşmasıyla, eğitimin ekonomik güçlükleri karşısında herkesin, yani tüm sınıfların eşit kılınacağını ve böylece de ilköğretimin demokratikleşeceğini sanmak büyük bir yanılgı olur. Yasalarda yer alan eğitim harcamalarıyla ilgili güzel sözlerden uzaklaşarak gerçek eğitim sorunlarıyla baş başa kaldığımızda sınıflı toplumlarda bilgi ve kültüre giden yolu tıkayan engellerin başında maddî olanaksızlıkların geldiğini görürüz. İşte tam bu noktada ilköğretimin parasız olup olmadığına bir kez daha dikkatlice bakmak gerektiğini anlar ve bu konuda kafamızda beliren bazı sorulara cevap aramaya başlarız. Yasaların belirttiği gibi «parasız ilköğretimden» *herkes* yararlanabiliyor mu? Yoksa üretim ilişkilerinin yapısından dolayı, bu, ancak bazı imtiyazlı sınıfların yararlanabildiği bir hak mıdır? Yani kısacası mecburî ilköğretim *gerçekten* parasız mıdır?

Şimdi, ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik durumu da göz önüne alarak bu sorulara cevap vermeye çalışalım. Ekonomimizin enflasyonist gidişi sonucu ortaya çıkan aşırı hayat pahalılığı doğal olarak okula giden bir çocuk için gereken tüm araç ve gereçleri de etkileyecektir. Aslında ekonomimizin günümüzde içine düştüğü açmaza gelinmeden önce de ekonomik düzeyi düşük olan bir aile için karşılanması çok zor olan bu ihtiyaçların yol açtığı masraflar bugün artık bir bütçeyi iyice sarsacak bir düzeye ulaştı. Çeşitli kurum ve gazetelerin yapmış olduğu açıklamalara göre bugün ülkemizde ilkokul birinci sınıfa gidecek olan bir öğrenci için ailesinin en azından 1.000 TL. harcaması gerek mektedir. Üstelik bu harcamalar içinde kitap için ödenmesi gereken para yer almamaktadır. Eğer bugün Türkiye'de asgari ücretin 1.200 TL. olduğunu hatırlarsak «parasız ilköğretimin» ekonomik durumu zayıf olan bir aileye ne derece «pahalıya mal olduğunu» kolaylıkla kavrayabiliriz. Demek ki ilkokula başlayacak bir çocuk için hazırlıklara girişildiği ilk günden itibaren başlayan ve tüm öğrencilik yılları boyunca azalmak şöyle dursun her geçen gün daha bir artan okul harcamalarının çocuğun ailesi tarafından karşılanması zorunlu olduğu sürece, o ülkede ilköğretimin parasız olduğu söylenemez. Aksine bu durumda ilköğretimin büyük harcamalara yol açan pahalı bir kurum olduğu söylenebilir. Bunun içindir ki gerçekte yalnızca okulun gerektirdiği harcamaları karşılayabilecek olanlar *okulun parasız oluşundan* yararlanabiliyorlar. Soruna çözüm yolu olarak, ilköğretimdeki tüm öğrenci masraflarının devlet tarafından karşılanması gerektiği önerilebilir. Ancak özellikle geri kalmış ülkelerde eğitimin ekonomik sorunları bu önlemlerle de çözülmez. Çünkü sorunun pek dikkat edilmeyen bir yanı daha var.

Yukarıda belirttiğimiz gibi ekonomik düzeyi düşük olan bir aile, «parasız» ilköğretime devam edecek çocuğunun her türlü ihtiyacını karşılamak için yapacağı harcamalarla bir yandan doğrudan bir ekonomik yük altına girerken bir yandan da tüm ilköğretim süresince dolaylı olarak bir başka ekonomik yükün altına girecektir. Eğitimin maddî sorunları tartışıldığında nedense pek sözü edilmeyen ama önemi üzerindeki suskunluk kadar büyük olan bu dolaylı yük, dar gelirli bir ailenin çocuğunu okula göndermekle uğrayacağı «kazanç kaybı»dır. Zaten çok güç koşullar altında yaşamlarını sürdüren dar gelirli aileler, çocuklarını para kazanacakları bir işte çalıştırmakla elde edecekleri ek geliri kaybettikleri yetmiyormuş gibi okul yüzünden çocukları için yaptıkları harcamalarla daha da güç duruma düşerler. Yani öğrenci statüsüne giren ve aile bütçesine hiç bir katkıda bulunmayan çocuğun okula gitmesi ailenin maddî koşullarını olumsuz bir biçimde etkiler. Gerçi çocuğun tatil aylarında bir işte çalışması mümkündür ama bunun maddî güçlükleri ortadan kaldırmayacağı açıktır. Çocuğun kendi «ekmek parası»nı kazanamamasından dolayı ailenin uğrayacağı kazanç kaybının kent ve kır kesimindeki dar gelirlilerin eğitimden yararlanmamalarına yol açan olumsuz etkisinin önemi yadsınamaz. Ülkemiz eğitiminin ezelden beri en önemli problemlerinden birini oluşturan özellikle kır kesimindeki okul çağındaki çocukların okula gönderilmemeleri olgusunu bu açıdan ele almak gerekir. Okul çağındaki çocukların işgüçlerinden yararlanmak amacıyla okula gönderilmeyerek tarlada veya bir işte çalıştırılmaları sonucu ortaya çıkan okula gitme oranının düşüklüğünün temel nedenlerinden birinin parasız denilen ilköğretim harcamalarının dar gelirli ailelere yüklediği maddi zorluklar olduğu unutulmamalıdır.

Kırsal alanlarda işgücünün eksilmesi olarak beliren, kentlerde ise özellikle ekonomik baskının arttığı dönemlerde ekmek parasını kazanamamak biçiminde ortaya çıkan eğitimin, aileye yüklediği dolaylı ekonomik yük ortadan kaldırılmadıkça hiç bir eğitimin parasız olduğu söylenemez. Bu niteliği hak etmek isteyen bir eğitim yasasının, öğrencinin tüm eğitim harcamalarını karşılaması gerektiği gibi, eğitim yılları boyunca var olmasını sağlayacak tüm ihtiyaçlarını da karşılaması gerekir. Aksi halde bugün tüm sınıflı toplumlarda yasalaşmış olan ve ancak okulların parasız olduğu anlamına gelen parasız ilköğretim, yalnız ve yalnız bütün bu dolaylı ve dolaysız ekonomik yüklerden etkilenmeyen sınıfların yararlanmaya devam edeceği bir hak olarak kalacaktır. Bütün demokratik haklarda olduğu gibi...

GERÇEKLERE GÖZLEM

toplumsal çevre ve okul(*)

KRUPENİN

Toplum ve Okul: İşte yüzyılın başından beri dünyanın dört bir yanındaki eğitimcilerin, sosyologların, sanayi kuruluşları yöneticilerinin ve de politikacıların ciddi ilgilendikleri ve de yazıp bitiremedikleri bir konu. Çeşitli eğitim seminer ve kongrelerinde uzun uzun tartışıldığı halde hiç bir zaman «günün konusu» olmaktan çıkmayan bir sorundur okul ve okulu çevreleyen toplumsal ağ. Peki bu sorunun her an gündemde oluşu nasıl açıklanır? Bu metinde değineceğimiz noktalar bu soruyu açıklamaya yöneliktir.

Aman Genç Proleterlerin Ruhlarını kazanın!

«Çocuklar sabah duasını okumayı şiddetle reddettikleri yetmezmiş gibi din dersleri saatlerinde de yok oluyorlar.

«Sanayileşmiş bölgelerdeki dinamizm, bu yörelerde hızla gelişip yayılan materyalist görüşün ağır basması, politik parti fanatizmi gibi etkenler işçi çocuklarının ilgi ve dikkatini dinden uzaklaştırıyor.

«İşçi yeniyetmeler artık aydınlara, doktorlara, kanun temsilcilerine saygı ve sevgi beslemiyorlar. Bilimsel tartışmalarla alay ediyor hatta iğrendiklerini de belirtiyorlar.

«Tarih dersinin ulviliğinden hiç bir şey kavramayıp sadece tarihteki siyasi ve ekonomik olaylarla ilgileniyorlar.

«Gençlerin ruhu devrimci materyalizm zehiriyle uyuşturulmuş, tümüyle dünyevî olan bir kültürün hülyalarıyla mahvedilmiştir.

«Savaş ve devrim, kelimenin tam anlamıyla, yeni bir işçi yeniyetme tipini yaratmıştır. Bu genç işçi tipinin yıkıcı eğilimleri özellikle sanayileşmiş bölgelerde göze batar bir biçimde kendini belli etmektedir.»

İşte bütün bunlar, Burjuva Alman pedagogu Heinrich Kautz'un sanayileşmiş bölgelerin işçi kesimlerinde belirlenen değişimlerden kavrayabildiği noktalardır. Kavrayabildiği bu «yeni şeyler» ise pedagogu tehlike çanlarını çalmaya mecbur ettiği gibi, sanayı bölgelerindeki eğitici güçlerin titiz bir tahlilinin yapılması gerekliliği ve «sanayi eğitimi»ne büyük bir dikkatle yönelmek zorunluluğu üzerinde ısrarla durmasına neden oldular.

İşçi sınıfının çocuklarında ve gençlerinde ortaya çıkan düşünce ve davranış değişikliklerinin nedenini Kautz, dünyanın alışılagelmiş rahat ve yumuşak (!) akışını bozan, yığınlara düzeni değiştirmek, sömürü ve baskı düzenini yıkmak için mücadele etme azmini uyandıran savaş ve devrimde aramaktadır. Üretim ilişkilerinin tarzından hiç bir zaman sözetmezler burjuva ideologları.

«Bütün dünyayı hayretler içinde bırakarak sanayi işçisi köleliğine karşı isyan etti. (...) Sınıf düşmanlığıyla dolu beyinler, durmadan hürriyet talep ediyorlar ve daha adil bir geleceğin sabırsızlığıyla sürekli öfke ve sinirlilik içinde eriyip gidiyorlar. Sanayi işçi yığınlarının sorunu ulusların yakın geleceği üzerinde Demoklesin kılıcı gibi durmaktadır.» diyor büyük pedagog Kautz, kendi sınıfına yöneltttiği bir çağrıda. Burjuva düzenini tehdit eden felâketlerin önüne geçmek için de çırpınarak «genç proleterlerin ruhlarını kazanmak» için çalışmak gerektiğini haykırıyor. Eğitimin, sanayileşmiş bölgelerle ilişkisini ortaya çıkaracak titiz bir tahlilin yanı sıra, işçinin eğitimini etkileyebilecek tüm etkilerin tespiti, incelenmesi ve ayrıca bu etkilere sinema, basın-yayın, din ve de en önemlisi okul aracılığıyla yön verebilecek, gerektiğinde etkisiz hale getirip başka bir yöne akıtacak güçlü bir sistemin oluşturulması acil bir sorun olarak sergileniyor Kautz tarafından Evet Kautz bütün bunları gerekli görüyor. Fakat ne var ki bu konuda hiç de yalnız değildir. Onunla birlikte tüm burjuva eğitimcileri ve de en seçkin burjuva iktisatçıları ve politikacıları dikkatlerini kapitalizmin geleceğine ilişkin olarak, ideolojik etkenlerin rolleri üzerinde giderek yoğunlaştırıyorlar.

1928 yılının sonbaharında Zürich'te yapılan Toplumsal Siyaset Birliği'nin toplantısında Zombart'ın büyük tartışmalara yol açan «kapitalizmin mukadderatı»yla ilgili raporu sunulmuştu. Zombart bu raporunda kapitalizmin gelişiminde öznel etkenlerin oynayacakları roller üzerinde durmuştu. İdeologa göre, kendi deyimiyle «ekonominin kapitalist-sonrası biçimleri»nde yakın gelecekte büyük gelişmeler beklenmektedir.

«Bütün bu kapitalist-sonrası biçimler gelişecek, günden güne önem kazanacaklar. Bunun da tek ve basit nedeni arzulanmış olmalarıdır. Yani kapitalizmin ortaya çıkaracağı tüm yeni biçimler arkasında bunlara istek uyandıracak toplumsal hayatın sınırsız güçleri gizlenecektir. Ayrıca bu **istemenin** yararlı ya da yararsız bir hedefe yönelmesi hiç önemli değildir. Tüketiciler gibi üreticiler sınıfı da bu kapitalist sistemin içinde yaşamaya devam edeceğine göre ve bu grupların gücü azalmayacağına göre bu sistemin varolma şansı da bu şartlar altında azalmayacaktır.»

Diğer bir burjuva ideoloğu Christian Eckert, bu görüşü destekledi ve daha bir açıklığa kavuşturdu.

«Gerek bizde, Avrupa'da, gerekse dünyanın diğer bölgelerinde işçiler —mülkiyete sahip olmayanlar— kapitalist girişimlere karşı uzlaşmaz bir tavır takınacak mı, yoksa bu girişimlerin mutlu geleceğiyle yakından ilgilenecek mi sorusu kanımca büyük bir önem taşımaktadır.

«İşçilerin görüşlerini yönlendirerek kapitalizmin hızlı gelişiminin süreceğini rahatlıkla düşünebiliriz. Çağdaş kapitalist sisteminin temel karakteristiklerini tahlil ederek bu sistemin nüvesinde ciddi zararlar meydana gelmemiş olduğunu gördüm(...) Bu sistem, devamlılığını garantileyen çalışma düzenini ve bu düzende yer alanların fiili ve ideolojik bağımlılığını koruyabildiği sürece gelişme yolu önünde en gel olmaksızın uzanacaktır.»

Bugün artık kapitalist sistemin içinde bulunduğu kriz, burjuva iktisatçıların bile inkâr edemiyeceği bir düzeye ulaşmıştır. Öte yandan günden güne artan proletaryanın hoşnutsuzluğu kapitalist düzen için belli başlı tehlikelerden birini oluşturmaktadır. Bu durumda burjuva iktisatçıları, düzeni ancak «Emekçi kitlelerini, çıkarlarının sisteminn gelişmesinde olduğuna inandırmak»la, «İşçinin, sömürülmesine rıza göstermesini sağlamak» la, «kapitalist girişimlere karşı, uzlaşmaz tavırları yenmek» le koruyabileceklerini açık açık belirtmekten başka çıkar yol bulamamaktadırlar.

İşte eğitimcilere verilen «İşçi ruhlarını kazanmaya çalışın» talimatı, ya da yüce emri bu gerçekten kaynaklanmaktadır. Bu hedefe ise bir yandan işçi sınıfının devrimci örgütlerine karşı açılacak savaşla diğer yandan da üstü kapalı, nazik ve kibar pedagojik yöntemlerle ulaşılacaktır.

Okul ve diğer bütün çocuk ve gençlik kuruluşları her şeyden önce geleceğin işçisinde kapitalist düzeni savunacak ve devam ettirecek düşünce ile davranış biçimlerini yaratmakta araç olarak kullanılmaktadır. «Ağaç yaşken eğilir» deyişi —ki değindi

(*) **Bu yazı 1930 haziran'ında Anvers'de toplanan Eğitim Kongresinde Sovyet delegesi Krupenin'in tebliğinden alınmıştır. Krupenin okulun bir kurum olarak temelden ele alınıp eleştirilmesi gerekliliğini Krupskaya ve Choulguin'le birlikte savunan Sovyet eğitim ve kültür emekçilerindendir.**

ğimiz konuda beyinleri okul sıralarından başlayarak burjuva ideolojisiyle doldurmak anlamına gelmektedir— dünyanın tüm kapitalist ülkelerinde geniş çapta uygulanmaktadır.

Proletaryanın devrimci hareketinin gelişmesi «ekonominin ve devletin kapitalist tarzına uzlaşmaz bir biçimde karşı çıkması» burjuva çevrelerinde hummalı bir faaliyet doğuruyor. Telâş, kitleleri politik ve ideolojik olarak biçimlendirecek her alandaki araç ve yöntemlerin bulunması içindir.

Politik alanda: Bu amaç için politik alanda kullanılan yol, kısacası burjuva demokrasisine ardı arkası kesilmeksizin her an yapılan övgülerdir.

Ekonomik alanda: «Amerika'da olduğu gibi yüksek ücret politikası izleyerek proleterleri en azından küçük bir sermaye sahibi haline getirebiliriz. Bu da işçileri belli bir düzeye getirebilecek olumlu bir politikadır.» görüşüyle işçi sınıfını kurulu düzen ile uzlaştırmaya girişirler. Bütün bu araçların da tek bir hedefi vardır: İşçiyi kapitalist kurumlara zincirlemek. Christian Eckert'in hiç bir imaya gerek görmeden söylediği gibi : Bu girişimlerin hedefi işçileri kapitalizmin mutlu geleceğinin kendi mutlu gelecekleri olduğuna inandırmaktır.

Üçüncü araç ise eğitimdir. «Bir halkın kaderini çizen ne politikadır ne de ekonomi; bu yalnızca eğitimdir.» Burjuva ideologları bu tür tumturaklı lâflarla, kendi sınıflarının dünya görüşlerini yaymak için kültür ve bilim elçilerine çağrıda bulunuyorlar.

Burjuvazinin çıkarına denk düşecek bir eğitimi uygulayabilmek için toplumsal çevreyi ve her şeyden önce sanayileşmeyle birlikte oluşan dinamikleri çok iyi tanımak bir zorunluluktur. Sınıf bilincini oluşturan etkileri bilmek ise ikinci bir zorunluluktur Bunun için de birkaç yıldır Almanya'da yeni bir bilim dalı boy göstermeye başladı: Milieukunde..

Çevrenin Okula Etkisi:

Bu durumda toplumla okulun karşılıklı etki-tepki ilişkileri içinde bulunduğunu ve toplumsal çevrenin eğitime etkisini inkâr etmek olanaksızdır. Bu karşılıklı ilişki herkesçe kabul edildikten sonra okul reformcuları, var olan eğitim sistemiyle çağdaş toplum ihtiyaçları arasında bir uzlaşma sağlamayı amaçladılar. 1899'da Dewey şöyle demekteydi: «Hayatımızın genel ve köklü bir değişime uğradığını biliyoruz. Eğer eğitim sistemimizin hayatımız için bir anlam taşımasını istiyorsak onu da değiştirmeliyiz»

Batı kapitalist toplumların tüm burjuva eğitimcileri az çok bu görüşü paylaştıklarından her biri okulun içinde bulunduğu toplumsal çevreyi kendi bildiğince tahlil etmekte ve gene her biri kendi bildiğince çağdaş toplum sorunlarına denk düşecek bir eğitimi ortaya çıkaracak pratik yolları arayıp bulmaktadırlar. Fakat bütün bu tekil eğitimcilerin birleştiği ortak bir nokta var: Tümü de okul ile toplumsal çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi kabul etmekle birlikte gene tümü bu ilişkilerin sınıfsal niteliklerini reddetmektedirler. Kapitalist toplumların eğitimcileri toplumsal çevrenin sınıflar üstü bir olgu olduğuna inanmak ve inandırmak istiyorlar. «Toplum, genel bir çalışma düzeniyle, ortak bir davranış ve düşünme biçimiyle ve de ortak sorunlarla birbirlerine bağlanmış, aralarında kaynaşmış kişileri temsil etmektedir». İşte büyük eğitimci Dewey'in yaptığı ve hemen hemen tüm meslektaşlarının kabul ettiği toplum tanımı budur. Tabii Dewey bir yerden sonra, kapitalist dünyanın bu «toplumsal ahengi»nin oldukça izafi olduğunu kabul etmek zorunda kalmaktadır. «Yaşadığımız dünya herkesin bir şeyler yaptığı bir dünyadır; biri yönetiyor, diğerleri ise basit işçiler gibi hizmet ediyor» Fakat eğitimcimiz, bu gerçeği belirttikten sonra yönetenlerle yönetilenlerin çıkarlarının hangi noktaya kadar «ortak» olabileceği sorusunu sormaya kesinlikle yönelmiyor. Tam tersi yönetenlerle yönetilenler arasında bir **çıkar ortaklığı** duygusu uyandırmak, **millet birliği, toplumsal sorunlar ortaklığı,** kurulu **düzenle uzlaşma** gerekliliği gibi kavramlar geliştirmek ve pekiştirmek için eğitimi bir araç olarak kullanmaya çalışıyor.

Burjuva ideologları sınıflarının egemenliğini sürdürebilmek ve sağlamlaştırabilmek için toplumun sınıfsal yapısını inkâr etmek zorundadırlar. Eğitimcileri de, toplumun uzlaşmaz iki ana sınıfı olan, burjuvaziyle proletarya arasındaki çelişkilerden yıpranan kapitalist dünyada çıkarlar ahenginden ve birlik beraberlikten dem vurarak hedefledikleri amaçlara nispeten daha kolay yaklaşabileceklerini bildiklerinden eğitim alanında altında tüm reformcuların sığındığı «insanlığın genel sorunları» ve «gelişme» bayrağını açmaktadırlar.

Herkese eşit haklar tanıyan okul yoktur

Eğer şimdi burjuva ideologlarının eğitim üzerindeki lâfazanlıklarını bir yana bırakıp burjuva devletinin almış olduğu eğitimle ilgili kararları ve yönetici sınıfların uyguladıkları eğitim politikasını daha bir dikkatlice incelersek okulun sınıfsal niteliğini tümüyle kavramış olacağız. Savaştan sonra tüm kapitalist ülkelerde emekçi kitlelerin baskısıyla hızlanmaya yüz tutan eğitimin demokratikleştirilmesi hareketine rastlarız. Mücadele iki ana konu etrafında yoğunlaşmaktadır: Herkese eşit haklar tanıyan TEK okul ve layik okul sorunu.

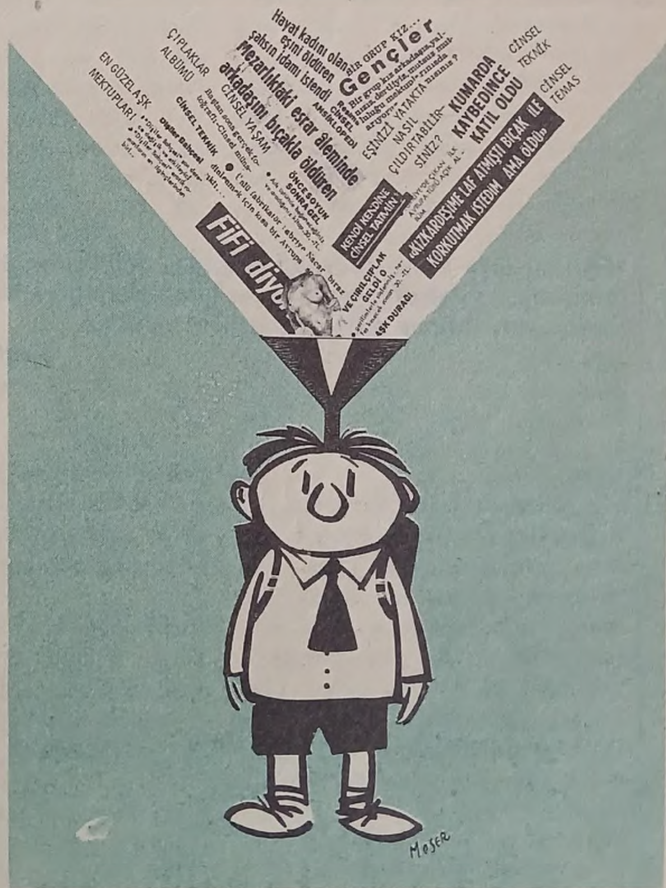
Bütün dünyanın proleter devrimci örgütleri, herkese eşit hakları tanıyan okulun sadece vaatlerde ve sözlerde değil fiilen gerçekleşmesini talep etmektedir. Yani tüm işçi çocuklarının kamu eğitiminin tüm düzeylerinden gerçekten yararlanmalarını sağlayacak bir eğitim sistemini talep etmektedirler. Fakat ne var ki **hiç bir** burjuva devleti «milli zenginliklerden her vatandaş eşit derecede yararlanacaktır» demesine karşın TEK okul sorununu çözemez. Özel mülkiyet ve burjuvazinin sınıfsal egemenliği ilkesi üzerine kurulmuş bir toplumda herkesin eşit oranda yararlanabileceği bir okulun yeri yoktur.

Burjuvazinin layiklik tanımı:

Weimar anayasası bugün hâlâ burjuvazinin layiklik sorununu nasıl çözümlediğini gösteren önemli bir örnektir. Sosyal Demokratların ihanetine uğrayan Alman İşçi sınıfı hiç olmazsa meşhur «Weimar Uzlaşmasıyla» çocuklarını dinin uyuşturucu etkisinden uzak yetiştirmek isteyen ana babalar için layik eğitim hakkını koparabilmişti. Weimar anayasasının onaylamasından 10 yıl sonra bu «başarının» bilançosu şöyledir: Berlin'de okul çağındaki çocukların ancak % 5,5'i layik okullarda eğitim görmektedir. Bu da gösteriyor ki burjuvazi eğitimi dini bir alet olarak kullanmaya devam ettikçe ve din dışında dayanacağı başka bir ahlâki temel bulamadıkça dine sıkı sıkıya sarılacaktır.

Okul reformcularına bir uyarı:

Eğitimde «yeni yöntem» taraftarları, okulu küçük ideal bir toplum haline getirerek ya da okulu acımasız sınıf mücadelesinin sürdüğü sanayi kentlerden uzak yeşil ormanların derinliklerine taşıyarak ve orada sakin, mutlu ideal kişiliği yaratarak okul-toplum çelişkisini uzlaştırmaya çalışıyorlar. Eh o kadar komik hayallere de doğrusu zor rastlanmaktadır. Fakat insanı gerçek yaşamdan soyutlamak ve eğitimle «insanlığı yenilemek» yanılgısına düşmek komik olduğu kadar tehlikelidir de. Bu kuruntular karşısında biz eğitimi, işçilerin sınıf mücadelesiyle bağdaştıran, insanı yeni düzen için mücadelede etken olarak yer almasını sağlayarak eğiten proleter eğitimini savunuyoruz. Çünkü ancak devrimci değişime katılmakla devrimci bilince sahip olunabilineceğine inanıyoruz.

politik çocuk kitabı

Dieter Richter
Çeviren : Ümit Kıvanç

Eğitimi inşa eden, pedagoji değildir, politikadır. Eğitimin hedefini, etik ve felsefe, genel-geçerli değerlere göre belirlemez, egemen sınıf, iktidar amaçlarına göre belirler.

Siegfried Bernfeld

Giriş

1910 Nisan'ında, Prusya Meclisi'nde, yıllık kültürel faaliyetler bütçesi üstüne tartışılıyordu. Sosyal-demokratların konuşmacısı, milletvekili Karl Liebknecht, gençlik örgütlerinin desteklenmesinde, kesinlikle örgütlerin politik niteliğine göre davranıldığını belirterek kültür bakanını suçladı. Kültür bakanı, bu suçlamayı şöyle cevaplandırdı: Onun desteklediği örgütlerin hiç de politik niteliği yoktu; onlar sadece *krala bağlılık* ve *anavatan sevgisi* sahibiydiler — ve desteklemenin koşulu da buydu. (Ve bu da politik bir nokta değil, bütün ulusun sahip olduğu bir şeydi.) Liebknecht'in krala bağlılık ve anavatan sevgisi denen şeylerin tam anlamıyla politik olduğunu belirterek verdiği cevap, burjuva partilerinin temsilcileri tarafından hiç anlaşılamadı.

Politik kavramı

Bu kısa olaydan —politik «olan»ın («des» Politischen) salt analitik-bilimsel bütün tanımlarından uzak kalarak— *politik* sıfatının pratik kullanımı üstüne bazı sonuçlar çıkartabiliriz: Sınıflı toplumların bir biçimi olan burjuva toplumunda, egemen ideoloji, apolitik, sınıflar açısından tarafsız, partiler-üstü ilân edilir. Buna karşılık, bu ideolojiye karşı olan bakış açısı, —en başta da sınıf düşmanı proletaryanınki— politik diye nitelenir. Politik kavramının kullanımı, *eğilimli* etiketinin kullanımına benzer: bu etiket çoğunlukla, egemen burjuva ideolojisine karşı olan eğilimi anlatır.

Her şeyden önce «eğitim» ve «okul»la bağlantılı olarak, politik sıfatı, doğrudan doğruya kötüleyici bir karaktere bürünür. Şeylerin «nesnel» bir ele alınışından uzak, öznel, deyim yerindeyse kendisine iman edilen bir bakış açısının, özel olarak işin içine karıştırıldığını anlatır. Bu bakımdan, politik, burada doğrudan doğruya, *bilimsel*'in, *bilgiye dayanan*'ın karşıtını anlatır. Eğer subaylar öğrencilere, ordunun görevleri üstüne söylevler çekerlerse, buna «savunma bilgilerini edinme» denir; buna karşılık öğretmen, okulda askerlik görevini yapmak istemeyen birini tanıtırsa, bu «politik propaganda» olur. Çocuklara süper market konsernlerinin tanıtma broşürlerini dağıtırlarsa, karşı çıkılacak bir şey yoktur; sol bildiriler dağıtırlarsa, bu «sab-i sübyanları politikaya alet etmek» demektir. Katoliklerin, dini bayramlarından sağa sola çicek serpmeleri çok hoş bir görünümdür; Vietnam için yapılan bir protesto gösterisinde küçük kırmızı bayraklar sallamak, «politik amaçlarda çocukların kullanılmış» olduğunu kanıtlar!

Eğitimi inşa eden politikadır

«Eğitim, politik bir şeydir». Bu cümle, ilk ağızda şu anlama gelir: *Eğitim, sınıflı toplumdaki iktidar çıkarları ve eşitlik taleplerinin çelişkisi içinde gerçekleşir.* Yani eğitimden söz etmek, en başta eğitimin içinde gerçekleştiği toplumsal koşullar ve çelişkilerden söz etmek, daha kesin söylersek: Kapitalizmden sözetmek demektir.

Bunun çok soyut, çok «nesnelleştirir» («verdinglicht») biçimde yapılmaması için (ve büyük tehlike budur, olgunun kendisi için de) yani bu yapılırken gerçek toplumsal *ihtiyaçların* ihmal edilmemesi için, bütün analitik sorular içinde en basiti, ama aynı zamanda en radikal olanı her şeyin ölçütü haline getirilmelidir. Bu soru: 'Bütün bunlar kimin çıkarına'dır. Eğitimin «politik niteliği»nden pek çok çeşitli biçimlerde söz edilebilir (zaten şimdi burjuva pedagojisi de öteki bilimlerde olduğu gibi bir tür arkadan yetişme yarışına girmiş, nesnesinin «toplumsal güdülerini» yeniden keşfetmeye uğraşmaktadır). Fakat materyalist eleştiri -pedagoji alanında da- tek tek eğitim kurumlarını, hedeflerini, içeriklerini ve araçlarını kime yarar sağlayıp kime sağlamadıkları, arkalarında hangi çıkarların bulunduğu konusunda sorguya çekerek işe başlar. Yani: günümüzde geliştirilen okulöncesi programların ağırlıkla küçük yaştaki çocuğun bireysel zekâsını ilerletmeye göre ayarlanması, buna karşılık toplumsal öğrenim alanını ihmal etmesi, kimin çıkarı-

(*) *Söz konusu yazı Gözlem Yayınları'nın «Eğitim Sorunları Dizisi»nde önümüzdeki aylarda aynı isimle yayınlanacak olan kitabın önsözünden alınmıştır. Çocuk edebiyatına ve eğitimine materyalist eleştirel bir bakışla yaklaşan Dieter Richter'in POLİTİK ÇOCUK KİTABI adlı çalışması en geniş anlamda Eğitim konusunda emek vermiş eğitimci, yazar ve politika adamlarının yazılarından oluşan bir derlemedir.*

POLİTİK ÇOCUK KİTABI'nda yer alan yazıları fırsat buldukça dergimizde yayımlamaya çalışacağız.

Gerçeklere Gözlem

nadır? Çocuk bahçelerinin çok az oluşundan en çok zarar gören toplumsal gruplar hangileridir? Okul çocuklarının uzun, yorucu hammaliye işi yaparak öğrenim görmelerinden, «bir lokma ekmek»i öyle değil de böyle yazmak zorunda olmalarından, kimin ve niçin çıkarı vardır? Bildiğimiz şu çocuk kitaplarının ve televizyon programlarının yapılması ve başkalarının yapılmaması, okuma kitaplarında şu parçaların olması ve başkalarının olmaması, kimin işine yarar? Uzun lâfın kısası: bir materyalistin yapacağı iş, doğru/yanlış, iyi/kötü ölçütlerini (doğru/yanlış, iyi/kötü gibi ölçütler temelde bir metafizik kalıntı barındırırlar) bütün alanlarda *yararlı/zararlı* ölçütleriyle değiştirmektir (bunlar, çeşitli pedagojik «önlemler»in «nesne»sine, somut insana göre ayarlanırlarsa sadece materyalist değil, böyle olmaları nedeniyle aynı zamanda hümanisttirler de). Sol bir eğitim eleştirisinin materyalist olabilmesi için, örneğin *bu haliyle* otoriterizmi mahkûm etmesi ve itaat etmemeyi öğretecek eğitimin *bu haliyle* propagandasını yapması yetmez. Materyalist eleştirinin, bunları, otoriter karakterin faşizmin iktidarına uygun kişisel koşullardan biri olduğunu gösteren ve iktidar sahiplerinin düzenlemelerine karşı itaatsizliğin, belirli politik koşullarda ezilenlerin elinde bir silaha dönüşebileceğini ortaya çıkartan analizle birleştirmesi gerekir.

Şimdi gelelim başka bir cümleye. «Eğitim, sınıflı toplumdaki iktidar çıkarları ve eşitlik talepleri çelişkisinin içinde gerçekleşmektedir» cümlesinin bir analitik, bir de pratik iki niteliği vardır:

Çocukların, apolitik bir eğitim örtüsü altında, gerçekte politik açıdan nasıl doktrinsizleştirildiklerine durmadan işaret etmek önemlidir. ABD'de «Çocuklar ve Politika» konusuyla ilgili olarak, ampirik yöntemlerle yapılmış bazı çalışmaların sonuçları, bu bağlam içinde oldukça ilginçtir. Bu çalışmalarda saptanmıştır ki, «insanın varolan politik sisteme bağlanması açısından belirleyici müdahaleler, henüz çok küçük bir yaşta... etkili olmuşlardır» «erken gerçekleşen politik öğrenme ile kazanılan ölçütler... sonraki politik öğrenmede bir 'filtre'» işlevi yerine getirmektedir ve çocuğun politik nitelik taşıyan toplumsallaştırılması, «sta tükonun ya da en azından varolan politik rejimin temel bakış açılarının korunması» hedeflemektedir. Böylece varolan toplum, çocuklarının terbiye edilişinde kendisini her gün yeniden-üretmektedir. «Çocuklar ve Politika» konusunda ayrıca, politik iktidarın pedagojik kurumlar (çocuk bahçeleri, okullar), öğretim araçları, öğretim planları üstünde etkili olduğu ve nasıl etkili olduğunun da, pedagojik kuruluşlarda çalışanları (sosyal hizmetlerde çalışanlar, çocuk bahçelerindeki bakıcılar, öğretmenler) nasıl doğrudan ya da dolaylı olarak etki altına almak istediğinin de sözü edilmelidir.

Böyle eleştirel analizlerin önemi büyüktür, ama eğer pedagojik karşı-pratikle birleştirilmezlerse, politik açıdan etkisiz kalırlar. Çocukların politik biçimde doktrinsizleştirilmesinden yakınmak ve bu felâketten kurtulmak için büyük dönüşümden sonraki zamanı beklemekle bir şey olacağı yoktur; asıl yapılması gereken, bütün değişik biçimleriyle eğitim alanından (yani çocuk edebiyatından da) sosyalist **politika için** pratik alanı olarak yararlanmaktır. Varolan toplumsal koşullarda bu, çok sınırlı yapılabilse bile...

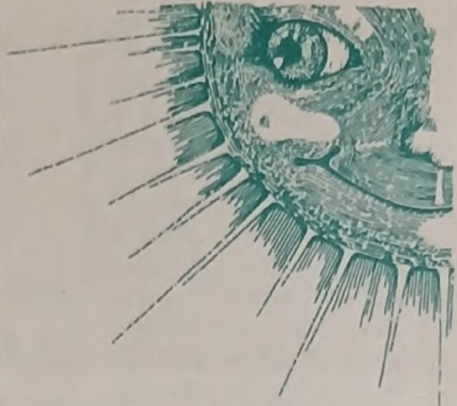

Pürüzsüz çocuk dünyasının ideolojisi

«Politik eğitim» kavramına karşı çıkışlar, genellikle *pürüzsüz çocuk dünyasının* ideolojisi ile bağlantılıdır. Belirtelim ki, «pürüzsüz çocuk dünyası» düşüncesi, kamuoyunun bilincinde, 19. yüzyılın sonundan bu yana vardır ve bu daha çok, tipik bir Alman düşüncesidir. (Fransız toplumunun geleneksel çocuk görüntüsü, masum meleğin ve lüle lüle saçlı küçüğün neredeyse tam karşıtıdır.) Anlaşılan çocuk görüntüsüne romantizmin hayli etkisi olmuş. Daha önemlisi, pürüzsüz çocuk dünyasının ideolojisi, tipik bir *burjuva* lâfazanlığıdır. Çünkü kendilerini toplumsal gerçekliği ve onun çelişkilerini dolaysızca yaşamaktan kısmen alıkoyan koruyucu duvarların arasında yetiştirmek, yalnız imtiyazlıların çocukları için mümkündü ve bu şimdi de böyledir. Komünist pedagog Edwin Hoernle, pürüzsüz çocuk dünyası üstüne edilen sözlerin, işçi çocuklarının büyük yığınının maddî yaşam koşullarıyla yüzyüze getirildiklerinde, nasıl kocaman uyduruklar olduklarının iyice orta ya çıktığını gösterdi: «Peki proleter kendi çoğunu 'güneşli çocuklar ülkesini'anlatan masalla mı oyalayacak? Çocuk onunla alay eder, güler.Çünkü bu masalda anlatılan güneş, fabrika bacalarından çıkan dumanların ve 'bahçeleri' çöp tenekeleriyle bezenmiş arka avlulardan başka bir şey olmayan konutlarının taş duvarları arkasında çoktan kaybolmuştur.» (1919) Eğer 1972 yılında biri kalkıp da, hiç utanmadan durumun şimdi temelden değiştiğini, Federal Almanya'da çocukların artık sefalet çekmediğini iddia ederse, ona işçi çocuklarının maddî durumu üstüne, yabancı işçi ailelerinin ve yoksullar konutlarında oturanların konut durumları üstüne, tarımda çocukların çalıştırılması üstüne, çocukların uğradığı kötü davranışlar üstüne ya da sadece çocuklara okullarda nasıl davranıldığı üstüne birazcık bilgi edinmesini salık veririz. Pürüzsüz çocuk dünyası?.. Güneşli çocuklar ülkesi?..

Weimar Cumhuriyeti'ndeki materyalist pedagoji, yetişkinlerin toplumsal durumuyla çocuklarınkinin büyük ölçüde(kesinlikle tam anlamıyla değil) *özdeş oluşunun*, dolayısıyla onların çıkarlarının da büyük ölçüde özdeş oluşunun, eğitime ve okul politikasına ilişkin faaliyetlerin çıkış noktası olması gerektiğini ortaya koydu. Bu, çocuğun dünyasını, yetişkinlerin dünyasının toplumsal çelişkilerinden temelden ayırmaya çalışan pedagojik idealizmin tam karşıtıydı. Ama çocuk, sadece sınıfının ve içinde yaşadığı toplumun bir ögesi değildir; aynı zamanda onların *en zayıf ögesidir*. Baskının olduğu yerde, çocuklar, iki kez ezilenlerdir. Ve bir toplumun ne kadar insanca olduğu, onun, en zayıf ögelerine karşı, davranışından ölçülebilir. Böylece, çocuk kitabı aracılığıyla da sürdürülecek olan politik eğitimin, çocukların kurtuluşu gibi öteki toplumsal olaylardan tecrit edilmiş bir hedefi yoktur; hedef, yetişkinle birlikte çocuğun da ezilen, aşağılanan sömürülen ve horlanan bir varlık olmaktan çıkacağı koşulların yaratılmasıdır.

GÜL SAĞANAĞI
İSMAİL UYAROĞLU
GÖZLEM ÇOCUK AŞAMA DİZİSİ
37 SAYFA / 7,5 LİRA

GÜL SAĞANAĞI

çocuklar için şiirler

Çocuk kitapları yönünden 1976 yılının pek çok ürüne gebe olduğunu ileri sürenlerin yanılmadıklarını gösteren çalışmalar ardı ardına yayınlanmaya başladı. Bunlardan biri de *«Gül Sağanağı.»* Günümüzün yazarlarının masal, öykü, roman dallarındaki gerçekçi çocuk kitaplarından sonra, yetenekli ozanlarımızın da aynı konuya eğilmeleri çok önemli. Üzerinde durulması gerekli bir olay. Kemal Özer'in Nasrettin Hoca'sı, ve İsmail Uyaroğlu'nun çocuk şiirleriyle yeni boyutlara ulaşıldığı gözden kaçmamaktadır. Kemal Özer Nasrettin Hoca fıkralarını, Nihat Behram ve Başaran halk masallarını şiirleştirirken Uyaroğlu'nun sınıfsal doğrulardan yola çıkarak çocuklara yönelmesi. *«Gül Sağanağı»*nı, bu alanda verilen ürünlerden ayırıyor; önde tutuyor.

İsmail Uyaroğlu genç bir ozan (Doğ. 1948). Daha önce Yansıma, Yeni dergilerinde ve Cumhuriyet Gazetesi Sanat Sayfası'nda okuyorduk şiirlerini, Milliyet Sanat Dergisi'nin düzenlediği bir yarışmada, 1974 yılının övgüye değer genç ozanlarından biri olarak seçilmesiyle de ilgiyi üzerine çekmişti. İnanıyorum ki, «Gül Sağanağı» bu ilgiyi daha bir diri tutacak.

15 şiirden oluşan kitabın ilk şiiri şöyle başlıyor: ***«Çocuklar, şiir / Sevmektir / Sizleri sever, kuşları, çiçekleri sever / İncedir bu yüzden, soğuklarda üşür / Ama bir mermidir de yeri gelince / Düşmanı vurup geri döner / Ve öpünce güle dönüşür.»***

Daha sonraki şiirde çocukların sorularına yönelir ozan. Bu soruları yorumlayıp çözümler. Ozana göre çocukların soruları küçük birer mahkemedir; büyükleri terletir ve en öfkeli bir babayı bile gülümsetir. Ve bu öfkeli baba, karıncalar gibi çalışkan olduğu halde, Ağustos böceği gibi muhtaç durumdadır. Oysa, karıncaların dünyasında her şey ortaktır; toplanan ürünler ortaklaşa pay edilir, ortaklaşa yenir. Ozan çok yerinde bir dizeyle bozuk düzenin eleştirisini verir karıncanın ağzından: *«Sizde de öyle mi?»* Böylece, o bildiğimiz idealist dünya görüşünü savunan «Ağustos Böceğiyle Karınca» masalı da çürütülmüş olur. Uyaroğlu'nun konu edindiği çocuklar yoksul işçilerin çocukları hep. Okudukça onların acılı dünyalarına girip çıkıyoruz içimiz burkularak. Yüreğimizden ince bir tel kopuyor ansızın. Geceden niçin ürküyor, niçin ağlıyor şu simit satan çocuk? Niçin annesini, tanrısını, sevincini, niçin öfkelenerek tüfeğini arıyor? Ozan gene kendisi yanıtlıyor bu soruları: *«İşte küçüğüm / Kurtuluşumuz böyle gerçekleşecek / Hiç umut yok derken / Bizim güneşimiz doğacak, karlar eriyecek.»*

Ya o sınır tanımayan çocuklar? Asya'nın, Afrika'nın çekingen, ürkek bakışlı, çocukları... Nasıl bir güzel gül sağanağı altında birleşiyorlar yanyana durunca. Ya o kardeşlerine öğüt veren ağabeyleri: *«Öyleyse kardeşim dinle beni, ağabeyini / Ve umutla sarıl hayata / Bugün değilse bile / Güzel olacak yarın mutlaka.»*

Çocuk şiirinde bir aşama olarak kabul ettiğim bu kitapta, ne yazık ki, çocukların anlayıp kavrayamayacağı dizeler, şiirler var. Yer yer, ozan kendine çizdiği sınırı, çocukların bilinç düzeyini aşmakta sakınca görmemiş. Çocuk kitapları yazmaya yönelenlerin çocuk psikolojisini de göz önünde tutmaları, tümce ve dize kuruluşu dolaysız anlatımlarla biçimlendirmeleri gerekmektedir. Yoğun imgeli dizeler çocuk dünyasına yabancıdır, uzaktır; sanat değeri ne olursa olsun çocukları ısındıramaz kendine. Betimleme ve benzetmelerde titiz davranmak, açık olmak, yalın bir anlatım bulmak kaçınılmaz bir tutum olmalıdır. «Çocukların Saati» başlıklı şiir işte bunları düşündürdü bana: *«Ayrı bir saatiniz var sizin / Kuşların vaktine göre ayarlanan, / İvecen, dost kelebeklere / İncecik bildiren zamanı, / Yarını getirmek için bir an önce / Uçar gibi aşan sayıların üzerinden / Yelkovanı çılgın bir sevinçle / Ve sesi benzemeyen / Bizim saatların ağır, paslı sesine.»*

Ahmet Uysal / Vatan 1.5.1976

«Çocuklar için şiirler» alt başlığını taşıyor Uyaroğlu'nun yapıtı. «İlk Ders» adlı şiiri ise sanatçının şiir anlayışını açıklıyor bir bakıma: «Çocuklar, şiir / Sevmektir / Sizleri sever, kuşları, çiçekleri sever / İncedir bu yüzden, soğuklarda üşür / Ama bir mermidir de yeri gelince / Düşmanı vurup geri döner / Ve öpünce güle dönüşür.» İsmail Uyaroğlu'nun şiirlerini Betül Gülerman resimlemiş. Çocukları düşler dünyasına götüren, onlara yapma mutluluklar sunan şiirler değil bunlar.

Gerçekçiliği, insanları sevmeyi aşılayan şiirler. Yaşanası bir toplumun kurulacağı umudunu da taşıyorlar.

Cumhuriyet / 24.7.1976

İsmail Uyaroğlu sınıf çelişkilerini şiirleriyle çocuklara gösterme uğraşında. Sınıfsal çelişkilerin çocuk duyarlığına uygun olarak sergilenişi, çocukların algılayabileceği, çocukça bir soyutlamaya uygun bir imge düzeniyle gerçekleştiriliyor. Kısaca çocuk dünyasını, çocukça soyutlamayı, çocukların kavrayabileceği çelişkileri saptayabilmesi olumlu sonuçlara ulaşıyor. Dilinin yalın oluşu, çok sözcüklü dizelerden kaçışı, doğrudan bir anlatımı yeğlemesi, şiirselliği yakalayışı ;çocuklar için şiirleri sanatsal açıdan da eğitici kılmaya yetiyor. Bu ara az da olsa çocukların bilinç düzeyini aşan, çocukların kavrayamayacağı mesajları iletiyor olmak, bilmiyorum çocukların bilinç düzeyini saptayamamak diye bir sonuca bağlanabilir mi?

Veysel Çolak / Politika 11.8.76